

**ČESKÁ SPOLEČNOST PRO
JAKOST, o.s.**

**ODBORNÁ SKUPINA
ETIKA A MANAGEMENT**

Etika ve vzdělávání se zaměřením na osobnost pedagoga

- Učitel, co je to za profesi ?
- Co učitele ohrožuje a limituje ?
- Jaká je etika učitele ?
- Vlastní postřehy a zážitky

Zdroje :

<http://www.pedagog.ic.cz/>

<http://www.tf.jcu.cz/getfile/21efb747337635d1>

<http://www.pedagog.ic.cz/podlahova.materialy.htm>

Studijní materiály obor učitel střední školy UHK
fakulta pedagogická

Zkušenosti z vlastní výuky

Jaký má být učitel ?

Chápání (pojetí) učitelské profese

„**učitelství je poslání**“ – tedy něco víc než povolání (profese) – je to činnost vznešená a blahodárná, **provazovaná zvláště eticky disponovanými jedinci** třeba až po hranici sebeobětování, je to **víc** než zaměstnání. Vykonávají ho:

sebeobětující se učitelé, vynikající **mravními kvalitami, společenským a lidským postojem, uznáváním hodnot, a charakterovými vlastnostmi:**

lásku k dětem,
spravedlivost a objektivitu v jednání se žáky a studenty,
pravdivost a otevřenost v jednání,
pozitivní vidění světa (optimismus, smysl pro humor)
široké odborné a kulturní zázemí,
neustálá snaha dále se vzdělávat

Jaký učitel je ?

AŽ UŽ CHÁPEME UČITELSTVÍ V JAKÉMKOLIV SMYSLU, JE DOBRÉ SI UVĚDOMIT, ŽE JE ZALOŽENO NA DVOJÍ ODBORNOSTI:

1) NA ZNALOSTI OBORU (PŘEDMĚTU),

2) NA DOVEDNOSTI TUTO ZNALOST PŘEDÁVAT.

• Z různých oponentních argumentů mimo jiné plyne, že učitelství bývá v sociologii označováno jako **semiprofese** či „**vyvíjející se profese**“, (tedy princip neustálého zlepšování ISO 9001).

Zvláštnosti učitelské profese

- je pod stálou **kontrolou veřejnosti** a proto vyžaduje neustálou koncentraci a sebekontrolu
- učitel bývá hodnocen podle individuálních zážitků hodnotitelů, tedy **subjektivně**
- veřejné mínění vytváří **tlak na učitele** (bývá činěn odpovědným i za věci, které nemůže ovlivnit – například školská politika státu)
- profese má **komplexní charakter**, zahrnuje široký rejstřík různorodých profesních činností
- profese je „**otevřená**“ – dotýká se obrovské skupiny subjektů, které jsou zainteresovány na výsledcích vzdělávání (rodiče, stát..)
- je **kolektivní** – každý učitel je více či méně závislý na ostatních učitelích a spolupráci s nimi
- časová zátěž** profese je značná (dle opakovaných výzkumů dosahuje 45-46 hodin týdně)
- Učitel řeší situace týkající se žáků i učení, které nemají modelový charakter, **nemají známý algoritmus řešení**

Kde se učí ?

Procentuální podíl učitelů na jednotlivých typech a stupních škol je:

základní školy 35,3 % (z toho učitelé 1. stupně 14,3 %, **učitelé 2. stupně 21,0 %**),

střední odborné školy 17,0 %,

mateřské školy 15,6 %,

střední odborná učiliště a střední integrované školy 12,7 %,

gymnázia 7,2 %,

vysoké školy 6,4 %,

speciální školy 5,5 %.

Jaká jsou očekávání ?

PROFESNÍ KOMPETENCE UČITELE

- předmětová (oborová)
- didaktická a psychodidaktická
- pedagogická
- diagnostická a intervenční
- sociální, psychosociální a intervenční
- manažerská a normativní
- **profesně a osobnostně kultivující**
- ostatní předpoklady

Co musí učitel zvládat

- práce s neprospívajícími žáky,
- udržení kázně ve výuce,
- udržení pozornosti žáků,
- diagnostika osobnosti žáka,
- motivace žáka,
- jednání s rodiči žáků,
- reakce na neočekávaný vývoj výuky,
- uplatnění individuálního přístupu k žákům,
- komunikace se žáky, správná formulace otázek,
- stanovení obsahu a rozsahu učiva.

Je to věda !

Pedeutologie:

Problematikou charakteristik profesí a jejich kategorizací se zabývá sociologie, **analýzou učitelské profese se zabývá pedeutologie**, která kromě analýzy učitelské profese zkoumá i **oblasti jako:**

- typologie učitelů,
- profesní kompetence,
- požadavky na osobnost učitele,
- **profesní etiku,**
- historický vývoj profese učitele, postavení učitele ve společnosti

Etika učitele

Specifikum učiteltské profese :

Etika ve vztahových povoláních

Jsou profese, pro která je **etika** typičtější, než pro jiná. Jsou to tzv. **povolání vztahová**.

Například profese lékaře, soudce, **učitele**, politika, novináře, tedy taková, kde je obsaženo **zaměření na člověka a interakce s ním**.

Učitelství jako profese **nemá** oficiálně stanovený **etický kodex** - je samo o sobě považováno za takové povolání, které se po etické stránce natolik ustálilo v průběhu století, že takový (psaný) kodex ani **nepotřebuje (?)**.

Pedagogická (profesní) etika

V profesi učitele by neměly chybět **hodnoty** jako:

- akceptování občanských povinností,
- respektování zásad trvale udržitelného rozvoje,
- uznávání rovnosti ras a etnik, humanismus,
- odpovědnost za vývoj svěřených žáků,
- demokratismus v evropských souvislostech,
- prosociální cítění, empatie.

Na tyto hodnoty se zaměřuje v současném českém školství Rámcový vzdělávací program.

Co znamená etika učitele v praxi ?

Jaký má být etický učitel :

akceptuje sebe

akceptuje druhé

nechybí mu komunikativnost a láska k dětem

dobře informovaný,

flexibilní,

optimistický,

modelem rolového chování,

schopen uvádět teoretické poznání do praxe,

důsledný,

jasný a stručný,

otevřený vůči druhým,

trpělivý,

vtipný,

dostatečně sebejistý,

dobře připraven na profesní dráhu,

vhodně upravený.

Pedagogická odpovědnost učitele

za žáky

odpovědnost za jejich zdraví a bezpečnost, za jejich intelektuální a mravní rozvoj

za průběh vyučování a jeho metodicko-odbornou úroveň

od učitele se očekává, že bude odborníkem ve svém oboru. Nutností je také povinnost neustále se ve svém oboru vzdělávat a v metodice oboru se zdokonalovat

za školu

dobré jméno školy, prezentaci na veřejnosti

za spolupráci s rodiči

odpovědnost za děti leží na škole i na rodičích, ale iniciátorem vzájemných kontaktů a aktivit musí být učitel

za efektivní administrativu

z hlediska fungování a provozu je škola organizací jako každá jiná

za sebe sama

jaký pocit má ze své práce, kde si je vědom svých nedostatků, neznalostí křivd a neobjektivních hodnocení a zde je schopen si je přiznat

Komu je učitel odpovědný ?

společnosti – odpovědnost za dobře odváděnou práci, u vědomí její důležitosti a přínosu pro společnost

žákům a studentům - očekává se od něj, že odvede kvalitní a svědomitou práci s předpoklady pro další úspěšné uplatnění v životě

rodičům, případně osobám odpovídajícím za výchovu (pěstounům), ti mají právo důvěřovat osobním mravním kvalitám učitele

vlastnímu svědomí – ideální stav je, když vlastní mravní norma a požadavky společnosti na etické chování jsou v souladu

„Každý učitel má být takový, jakými chce učinit své žáky“ (J. A. Komenský)

Typologie negativního učitele (podle Vašutové)

Podle postojů (negativních) k reformám a inovacím

- **Učitel – tradicionalista:** negativní postoj k reformě, nechce měnit zažité stereotypy, obtížná adaptace na změny, lpění na tradici, majitel zajištěného zaměstnání
- **Učitel – chameleón:** uvědomuje si nevyhnutelnost změn a reform, ale je k nim zdrženlivý, přizpůsobuje se změnám jen naoko, je přesvědčen, že reforma nic dobrého nepřinese

Typologie učitele

Moderní typologie - **Beňova**

- **Plačky:** bědují nad stavem školství a vlastním postavením, bojí se nadřízených, schovávají se za cizí názory, nadávají, stěžují, všichni jim křivdí
- **Ignoranti:** tváří se, že je jim „všechno jedno“, školství je stejně v úpadku, nic nemá cenu, ignorantství většinou předstírají
- **Fanatici** (nenapravitelní idealisté): zamilovaní do dětí do své práce, oboru, v hodnocení procesu vyučování jsou odtrženi od reality, pronikají do duše žáka, ale stav školství nejsou schopni reálně hodnotit, sní o lepším školství, jsou nadšení, na jejich práci se přiživují pohodlnější kolegové, jsou oporami školy
- **Tandemisté:** jedou „v závěsu“, jsou jako korouhvičky, obracejí se žádoucím směrem, podléhají módním trendům v pedagogice, fandí školsko-politickým „hitům“, jsou bezzásadoví, nemají vlastní názor

Typologie učitele

Moderní typologie - **Beňova**

- **Aristokraté:** autonomní, silní, nebojácní, důstojní, dobře připravení, tvořiví, kritičtí, samostatně přemýšlející, cílevědomí, mají autoritu, neoblíbení u inspektorů, neustále studují, zdokonalují se, stojí si za svým před žáky rodiči,, vlastní názory umí obhájit, získávají si důvěru a úctu, zvedají laťku pedagogické práce, u kolegů proto často neoblíbení, názory o školské politice prezentují jen když jsou o ní přesvědčení, jinak mlčí a „dělají si svoje“.
- **Podnikatelé:** hlavním polem jejich činnosti není škola, je to jen instituce, „která jim platí pojistné a dává kapesné“, peníze získávají jinak, udržují kontakty s vlivnými rodiči, firmami, obcí, získávání výhod a peněz je prioritou, škola doplňkem.
- **Zběhové:** nedokázali se vyrovnat s rozporem mezi nároky na kvalifikaci, práci učitele a odměňováním za tuto práci, někteří vzpomínají s nostalgií, někteří vůbec.

Stres jako hrozba učitele

Stres a jeho příčiny

Je nesporné, že **učitel potřebuje vnímat smysl své práce**. To mu dodává sílu vyrovnávat se s různými **překážkami, kterými mohou být:**

- nedisciplinovaní žáci,
- nevhodné pracovní podmínky,
- konflikty s kolegy nebo s rodiči,
- arogantní a neobjektivní ředitel,
- nedocenění učitelské profese veřejností,
- starosti ve vlastní rodině atd.

Syndrom vyhoření - Burnout

Burnout syndrom se často objevuje u lidí v pomáhajících profesích (učitelé a další pedagogičtí pracovníci, lékaři, sociální pracovníci, policisté aj.) tedy tam, kde je práce založena na kontaktu s jinými lidmi a závisí na mezilidské komunikaci

- **Psychické:**

převládá pocit, že dlouhé a namáhavé úsilí trvá již příliš dlouho a efektivita tohoto snažení je v porovnání s vynaloženou námahou nepatrná,

- **Fyzické:**

stav celkové únavy organismu, apatie, ochablost, pokles fyzické odolnosti (ta je příčinou nachlazení, nespavosti, bolestí),

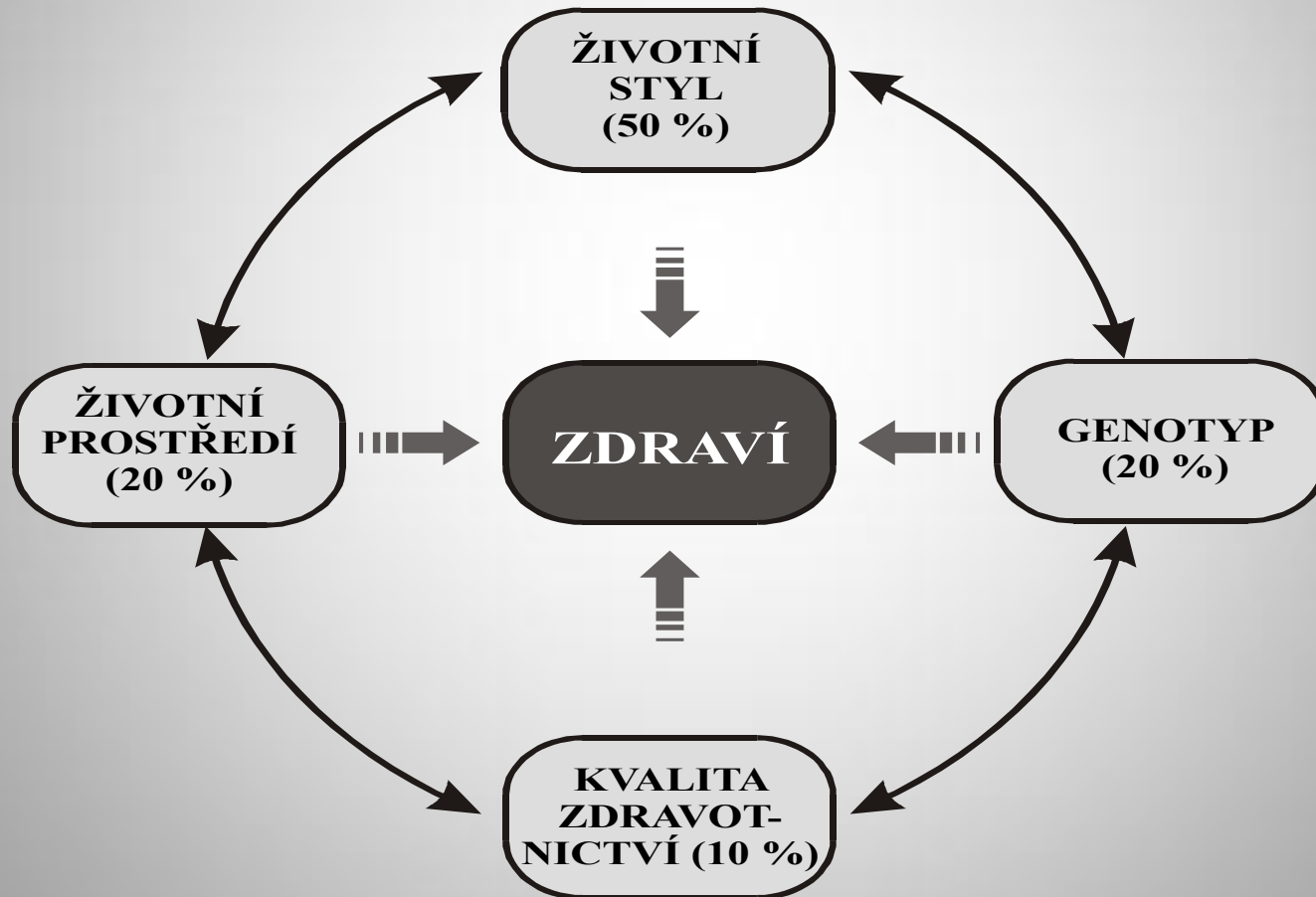
- **Sociální**

celkový útlum sociability, nezájem o hodnocení ze strany druhých osob, tendence redukovat kontakt s klienty, často i s kolegy a všemi osobami, majícími vztah k profesi,

Jak to zvládnout ?

Především zachováním vlastního zdraví a zdravým nadhledem !

Co ovlivňuje zdraví jedince – **hlavní je životní styl !**

Terapie proti vyhoření

Obecné :

interní postupy – metody zaměřené na toho, kdo je ohrožen vyhořením (např. postupy terapeutické),

externí postupy – aktivity zaměřené na změnu vnějších podmínek, které vyhoření napomáhají (postupy neterapeutické)

Existenciální :

daseinsanalýza, (*da sein* - bytí tu, tu být) která pomáhá pochopit existenci člověka a je zaměřena na jeho jedinečnost a individuálnost. Je zaměřena na budoucnost (ne co jsme byli a dělali, ale to, jací budeme, o co usilujeme)

logoterapie, která usiluje o nalezení životního smyslu v situacích existenční frustrace a hledá nové důvody proč žít, jaký smysl chci dát svému životu?

A také: Naslouchání, Potřeba sociálního zrcadla, Uznání, Povzbuzování, Soucítění (empatie), Emocionální vzpruha, Dělbá práce, Spolupráce, Přející prosociální postoj a nezištná pomoc ... pozitivita.

Jak to dopadne ?

Učitel je člověk jako každý jiný, proto stojí před dilematem: chce sám žít, mít úspěch, užívat si života, realizovat svoje cíle a představy.

Učitel sice koná službu pro žáky, **to však bude dělat dobře pouze tehdy**, když sám bude vyrovnanou osobností :

- která sice pracuje pro jiné,
- ale sama dochází ve své práci k naplnění, realizaci a spokojenosti.
- vyzná se v sobě, zná své silné i slabší stránky
- vyhýbá se všemu, co může ohrozit jeho zdraví, pracovní výkonnost a schopnost působit na jiné.

Co o tom vím já ?

Témata, která mě v této souvislosti napadají

- učitel jako vzor pro mládež a výuka jako zdroj etiky
- politika a názory učitele
- motivace učitele – vnitřní – jako náročnost na žáky ?
- školy se o žáky přetahují – příčiny a důsledky - peníze
- vyučování je show
- postoje, oblečení, používání techniky
- společenské postavení učitelů
- rodiče – známky a hodnocení jako tlak na učitele
- exklusivita ve školství – uniformy Ano ? Ne ?
- placení školného - vzdělání a známky se kupují ?
- všechny děti jsou stejné v každé době – jen prostředky a okolí se mění
- žáci jsou citliví na nespravedlivé hodnocení
- učitel je jen člověk, škola je kolektiv, osoba ředitele a ev.odborů
- všude jde o peníze, projekty a náhradní příjmy – motivuje to někoho ?
- rodina spoléhá na školu, škola je odpovědná za čas ve škole – ale absence, rodiče píší omluvenky, obraz všeobecného stavu společnosti
- ve školství pracuje asi 400 tis lidí ? největší skupina pracovníků ?
- absolventi potom svůj slib potvrdí slovy „Spondeo ac policeor“ (lat. „Slibuji a zavazuji se“) a přiložením pravé ruky na univerzitní (při bakalářské promoci na fakultní) žezlo.
- Ten, kdo to s tebou myslí dobře, často tě přivede k pláči.. (Petr I.)

DĚKUJI ZA POZORNOST

ZPRACOVAL : Jaroslav Haubert

V Chotěboři 12.2.2014

Na závěr

- " Slyšela jsem, že Váš syn studuje na univerzitě. Co z něho bude, až skončí?" ptá se paní sousedky.
"Obávám se, že důchodce..."
- "Vstávej synku, musíš do školy!"
"Maminko, já tam nechci, oni mě tam vůbec neberou vážně a smějí se mi. Opravdu tam musím jít?"
" Ale to víš že musíš, musíš, vždyť jseš učitel."